

Nr 9.

Av herr **Hallén m. fl.**, om viss ändring av gällande bestämmelser angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Enligt kungl. kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet äger skoldistrikt bl. a. erhålla statsbidrag för vissa redan uppförda, distriktet tillhöriga undervisningslokaler. Härom stadgas i § 11 av nämnda kungörelse bl. a. följande:

1. Byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler utgår till skoldistrikt med 150 kronor årligen:

a) för varje den 1 juli 1936 befintligt, skoldistriktet tillhörigt klassrum och gymnastikrum, som icke tagits i bruk före den 1 juli 1912,

b) för varje klassrum och gymnastikrum, vars uppförande, utan att tillstånd enligt § 3 blivit meddelat, påbörjats men ej färdigställets före den 1 juli 1936.

2. Statsbidrag för lokal, som avses i mom. 1 a), utgår från och med redovisningsåret 1936/1937 till och med det redovisningsår, under vilket tjugofyra år förflutit efter det lokalen först togs i bruk. För i mom. 1 b) avsedd lokal utgår statsbidraget under tjugofem redovisningsår, räknat från och med det, under vilket lokalen först togs i bruk.

3. Bidragstiden räknas för samtliga klassrum och gymnastikrum, vilka tillhöra samma skolhusanläggning och äro samtidigt uppförda, från den tidpunkt, då sådan lokal inom anläggningen först togs i bruk.

Bestämmelserna i § 11 mom. 3 hava i vissa fall givit anledning till olika tolkningar, då det gällt att avgöra, vilka klassrum och gymnastikrum som skola anses vara bidragsberättigade i skolhus, som uppförts före den 1 juli 1912 men i vilka ett eller annat rum tillkommit genom byggnadens förändring vid en senare tidpunkt.

Sedan folkskolestyrelsen i Envikens skoldistrikt hos länsstyrelsen i Kopparbergs län anhållit om utanordnande av byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler och länsstyrelsen i fråga om vissa lokaler lämnat ansökningen utan bifall, anförde folkskolestyrelsen besvär, och bragtes ärendet därigenom under regeringsrättens prövning. I avfordrat utlåtande anförde skolöverstyrelsen bl. a. följande: »Därest i ett skolhus, uppfört före den 1 juli 1912, funnits sådant oanvänt utrymme, som senare genom vissa mindre arbeten, t. ex. genom uppsättande av en vägg, upptagande av fönster, utförande av inredningsarbeten, såsom invändig brädfodring och målning o. d., kunnat apteras till klassrum eller gymnastikrum, bör enligt skolöverstyrelsens mening statsbidrag enligt § 11 i åberopade kungl. kungörelse icke utgå. I sådana fall åter, där gymnastik- eller klassrum i sådant skolhus tillkom-

mit genom verklig om- eller tillbyggnad, torde däremot skoldistrikt böra anses berättigat till statsbidrag. Till sådan ombyggnad synes enligt skolöverstyrelsens uppfattning böra räknas sådan förändring, varigenom nya undervisningslokaler av här ifrågavarande beskaffenhet tillkommit genom utökning av byggnadskroppens storlek. Vissa gränsfall, där det kan bliva svårt att avgöra, huruvida de företagna ändringarna böra betraktas såsom om- eller tillbyggnad eller icke, kunna emellertid förekomma. Ett sådant fall kan t. ex. anses föreligga, då i ett skolhus funnits ett vindsutrymme, som under en lång följd av år stått oanvänt, men vilket, när till följd av skolans utveckling behov av ytterligare klassrum eller av gymnastikrum uppstått, tages i anspråk för anordnande av nya lokaler. Hava sådana kunnat åstadkommas genom vidtagande av allenast mindre omfattande arbeten, synes i enlighet med vad skolöverstyrelsen anfört statsbidrag icke böra utgå. Hava däremot mera omfattande ändringsarbeten i form av påbyggnad av skolhuset måst utföras, för att erforderligt nytt klassrum eller gymnastikrum skulle kunna erhållas, synes det skolöverstyrelsen berättigat, att statsbidrag beviljas skoldistriktet. Då i ett skolhus, uppfört före den 1 juli 1912, funnits tjänstebostäder, som vid en senare tidpunkt tagits i anspråk för anordnande av nya lärosalar eller gymnastikrum, har skoldistriktet därigenom påtagit sig kostnader icke blott för dessa undervisningslokalers iordningställande utan jämväl för anskaffande av nya tjänstebostäder eller ock för kontant bostadsersättning åt lärare. Detsamma gäller, om ett skoldistrikt låtit omändra till en skolanläggning hörande särskilt tjänstebostadshus till undervisningslokaler. Därest nya klassrum eller gymnastikrum kommit till stånd genom dylika åtgöranden, torde, enligt skolöverstyrelsens mening, skoldistriktet anses böra vara berättigat till statsbidrag i enlighet med föreskrifterna i § 11.»

Skolöverstyrelsen tillstyrkte på grund av i det föregående angivna allmänna synpunkter, att besvären måtte på det sättet bifallas, att Envikens skoldistrikt förklarades berättigat att uppbära statsbidrag dels för ett gymnastikrum, som erhållits genom höjning av taket i det ifrågavarande skolhuset, dels för ett klassrum, som åstadkommits därigenom att en lärarinnebostad tagits i anspråk och omändrats. Beträffande ett gymnastikrum och ett klassrum avstyrktes besvären, enär gymnastikrummet erhållits genom mindre omfattande arbeten och klassrummet tidigare varit slöjdsal.

Statskontoret, vars utlåtande jämväl inhämtades, avstyrkte bifall till besvären och anförde till stöd härför bl. a. följande: »Med den utformning, som givits åt denna bestämmelse, synes det ligga nära till hands att tolka bestämmelsen på sådant sätt, att det är det enskilda klass- eller gymnastikrummets ålder, som är avgörande för bidragsrättens inträde. Hade emellertid avsikten verkligen varit att åstadkomma en modifikation i det konstitutiva stadgandet rörande bidragsrätten, borde detta hava kommit till uttryck åtminstone i riksdagens motivering för ifrågavarande stadgande. Med stöd av vad sålunda anförts skulle bidrag sålunda icke kunna utgå för klass-

eller gymnastikrum i en före den 1 juli 1912 i bruk tagen skolbyggnad även om klass- eller gymnastikrummet tillkommit efter nämnda tidpunkt vare sig genom omändring av tidigare lärarebostad, vindsutrymmen eller dylikt eller genom utökning av själva byggnadskroppen. Till stöd för en sådan uppfattning synes även kunna åberopas bestämmelsen i § 1 mom. 4 av 1936 års kungl. kungörelse om rätt till statsbidrag för efter denna författnings ikraftträdande den 1 juli 1936 utförda om- och tillbyggnader. Sagda moment har nämligen inplacerats bland de inledande bestämmelserna i författningen men icke givits en sådan utformning, att det är tillämpligt jämväl i fråga om om- och tillbyggnader före den 1 juli 1936 och motsvaras icke heller bland bestämmelserna om statsbidrag för vid sagda tidpunkt befintliga undervisningslokaler av något likartat stadgande.» Enligt statskontorets mening borde statsbidrag icke utgå i de fall, då byggnadskroppen utökats genom påbyggnad. Då kostnaderna för en byggnads uppförande från grunden måste bli avsevärt större än för påbyggnad, borde skillnad göras mellan till- och ombyggnad.

Målet föredrogs i regeringsrätten den 21 september 1937, och regeringsrätten fann ej skäl att göra ändring i länsstyrelsens beslut.

Frågan om statsbidrag enligt § 11 i ovannämnda kungl. kungörelse har berörts av statsrevisorerna. I den avgivna berättelsen säges bl. a. följande: »En viss osäkerhet synes råda angående rätten till byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler. Sålunda har inom riksräkenskapsverket framställts ett stort antal anmärkningar mot länsstyrelsernas beslut angående tillerkännande av dylikt bidrag. Anmärkningarna hava i huvudsak riktats mot att länsstyrelserna tillerkänt skoldistriktens byggnadsbidrag för undervisningslokaler i skolbyggnader, uppförda före den 1 juli 1912, men efter nämnda tidpunkt om- eller tillbyggda. Dessa anmärkningar avse utbetalat statsbidrag för omkring 400 undervisningslokaler. De anmärkta beloppen hava i regel inbetalts och uppgå för närvarande till sammanlagt omkring 60 000 kronor. För hela bidragsperioden motsvarar detta ungefär 800 000 kronor.»

I cirkulärskrivelse av den 17 oktober 1938 har riksräkenskapsverket hos samtliga länsstyrelser begärt, att vissa uppgifter angående utanordnade byggnadsbidrag införskaffas från vederbörande skolstyrelser. Syftet med den igångsatta utredningen torde vara att åt statsverket återvinna, vad som för ifrågavarande ändamål med stöd av en för skoldistriktens gynnsammare tolkning utbetalats.

Det är självfallet riksräkenskapsverkets rätt och skyldighet att noga kontrollera användningen av statens medel. Men enligt vår mening torde rätten till byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler bli alltför snävt begränsad, om nu gällande bestämmelser, såsom de tolkats i högsta instans, förbli oförändrade. Då regeringsrättens tolkning väckt stor oro ute i skoldistriktet och då frågan för ett stort antal distrikt är av stor ekonomisk

betydelse, synes det oss vara önskvärt, att ärendet bringas under riksdagens prövning.

Givetvis finnas fall, då ny undervisningslokal kunnat erhållas utan särskilt betydande kostnader, och i sådana fall torde statsbidrag icke heller böra utgå. Men då inredandet av ett vindsutrymme till klassrum eller gymnastikrum dragit större kostnad, synes det oss vara skäligt, att statsbidrag utgår. Enahanda bör förhållandet vara, då tjänstebostad förändrats till undervisningslokal. Att märka är ju, att distriktet i senare fallet fått ikläda sig kostnad för ny tjänstebostad eller ock numera får till läraren utbetala bruttolön och därmed årligen får utgiva ett visst kontant belopp.

Då riksdagen år 1935 beslöt, att staten skulle övertaga vissa kostnader för folkskoleväsendet, torde riksdagen hava menat, att skoldistriktet för redan befintliga klass- och gymnastikrum skulle erhålla bidrag efter ungefärligen samma grunder som för byggnader, som uppfördes efter den 1 juli 1936. I Betänkande och förslag angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. säga de sakkunniga på sidan 37: »Enligt de sakkunnigas mening är det principiellt och sakligt väl motiverat, att statsbidragssystemet erhåller en sådan räckvidd, att bidrag kommer att utgå ej endast för blivande byggnader utan jämväl för redan uppförda, oavsett om kostnaderna för dessa bestritts genom uttaxering eller genom upptagande av lån, som ännu återstå oguldna.» I fråga om det tekniska utformandet av detta bidragssystem delade sig de sakkunniga på två linjer, men då enighet om behovet av bidrag för redan befintliga lokaler synes ha förelegat inom sakkunnigeberedningen, torde även följande uttalande av reservanterna få citeras (sid. 193 i betänkandet): »Som en oeftergivlig förutsättning för retroaktiva byggnadsbidrag måste därför krävas, att de fördelas efter sådana grunder, att likställighet under eljest motsvarande förhållanden i möjligaste mån ernås såväl mellan de kommuner, vilka erhålla byggnadsbidrag för redan uppförda hus, som ock mellan dessa kommuner och dem, som komma att under den närmaste framtiden uppföra skolhusbyggnader.» Reservanterna föreslogo, såsom av betänkandet framgår, att bidragen för redan befintliga lokaler skulle utgå med hänsyn till för dem nedlagda kostnader, under det majoriteten hävdade, att bidraget borde utgå med hänsyn till lokalernas tjänlighet. Skolhusvärderingsnämnder skulle enligt förslaget i båda fallen verkställa värderingen.

Då det gäller nya skolbyggnader kunna ju distriktet såsom statsbidrag erhålla 50 % av byggnadskostnaden, om denna uppgår till högst 5 000 kronor, och eljest 75 %, varvid bidragen i senare fallet fördelas på 25 år. Men då skoldistriktet hava att under dessa 25 år bestrida räntekostnaderna icke blott för den egna andelen i byggnadskostnaderna utan även för statens andel, blir det verkliga bidraget från staten även i detta fall 50 %, förutsatt att lån kan erhållas mot 4 % ränta. Det byggnadsbidrag å 150 kronor för varje klassrum och gymnastikrum, som distriktet kunna erhålla enligt

kungl. kungörelsen § 11, torde visserligen icke alltid komma att uppgå till 50 % av byggnadskostnaderna, men beloppet torde dock i åtskilliga fall närma sig denna siffra, vilket riksdagen ock torde hava avsett. Vi kunna nämna, att Kungl. Maj:t år 1937 beviljat Töcksmarks skoldistrikt i Värmlands län tillstånd att om- och tillbygga Stommens skola. Den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag fick beräknas, fastställdes till 46 800 kronor. Det verkliga statsbidraget kan alltså komma att uppgå till 23 400 kronor. Vid om- och tillbyggnaden skulle 3 klassrum, 1 gymnastiksal och 1 slöjdsal erhållas. Statsbidraget per undervisningslokal kan därför beräknas till 4 680 kronor. Såsom bidrag för redan befintligt klass- eller gymnastikrum kunna erhållas högst 3 750 kronor, vilket belopp ju kommer ganska nära ovan angivet bidrag för nya lokaler. Det är givet, att kostnaderna för nya lärosalar i många fall bliva väsentligt högre än ovan i fråga om Töcksmark angivits, men å landsbygden torde i allmänhet icke en kostnad av 10 000 kronor per lärosal behöva överskridas.

Det skall naturligtvis icke bestridas, att ny undervisningslokal i vindsutrymmen eller förutvarande lärarebostad under åren 1912—1936 kunnat inredas för jämförelsevis lågt belopp. Men då byggnadsbidraget icke fått karaktären av skatteutjämningsbidrag utan skall utgå efter samma principer till alla skoldistrikt, borde distrikten också erhålla bidrag för av dem nyinredda lokaler. Skulle länsstyrelsen efter vederbörande folkskolinspektörs hörande finna, att viss begränsning av bidraget kan vara skälig, kunde det tänkas, att länsstyrelsen finge bestämma, att byggnadsbidraget å 150 kronor skall utgå endast så många år, att sammanlagda statsbidraget kommer att uppgå till högst halva byggnadskostnaden. Att stadga en sådan begränsning är måhända av praktiska skäl icke möjligt, och då antalet fall, där byggnadskostnaderna varit så låga, att de icke uppgå till dubbla statsbidraget, torde vara få, torde detta icke heller vara nödvändigt.

Såsom vi förut framhållit, har regeringsrättens stränga tolkning av bestämmelserna angående byggnadsbidrag åstadkommit en betydande irritation ute i skoldistriktet. För många distrikt skulle förlusten av de beräknade bidragen bliva synnerligen kännbar. Detta gäller särskilt de distrikt, som under åren närmast före författningens ikraftträdande inrett eller uppfört nya undervisningslokaler. Om distrikt före den 1 juli 1936 påbörjat förändring av tjänstebostad till klassrum och detta tagits i bruk höstterminen 1936, skulle detta bli alldeles särskilt illa ställt, då ju distriktet icke vid oförändrad tillämpning av nuvarande bestämmelser skulle erhålla något statsbidrag men däremot kunnat erhålla sådant, om byggnadstillstånd söktes enligt § 3 i författningen. Ett exempel ur verkligheten är Mangskogs skoldistrikt. Folkskoleväsendet i distriktet omorganiserades år 1935. I samband därmed måste särskild småskolesal anskaffas för småskolan i Rinnen. Därstädes hade tidigare funnits en C2-skola, och skolhuset innehöll en lärosal, en högst otillfredsställande slöjdsal samt bostad för folkskolläraren.

Provisorisk småskolesal måste till en början förhyras i ett missionshus. Denna lokal var emellertid synnerligen olämplig, varför ny sådan, som ovan nämnts, ovillkorligen måste uppföras. Kyrkostämman beslöt då i enlighet med skolrådets förslag att inreda småskolesal i dittillsvarande lärarebostaden, att å vindsvåningen inreda gymnastik- och slöjdsal samt att uppföra ny tjänstebostad för folkskolläraren och småskolläraryninnan. Med hänsyn till att behovet av småskolesal var synnerligen trängande, ansåg sig distriktet icke böra avvakta kungörelsen angående statsbidrag till nybyggnad — arbetet torde då icke ha kunnat påbörjas förrän hösten 1937 — utan byggnadsarbetet påbörjades vårterminen 1936. Då detta skedde, gjordes ett överslag över kostnaderna, och skolrådet kom till den uppfattningen, att statens bidrag skulle bli ungefär detsamma, om distriktet erhöle byggnadsbidrag enligt § 11 i författningen eller nybyggnadsbidrag enligt § 4 i samma författning. Skulle nu den stränga tolkningen av bestämmelserna i § 11 fortfarande komma att tillämpas, skulle alltså Mangskogs skoldistrikt icke erhålla något statsbidrag.

Tvenne andra skoldistrikt i Värmlands län, Töcksmark och Stavnäs, hava anhållit om bidrag för nya lokaler. Stommens skola i Töcksmark innehöll å nedre botten ett klassrum samt två rum och kök för lärare och å övre botten kommunalrum samt två bostadsrum. Enligt det förslag, som av Kungl. Maj:t i huvudsak godkändes, skulle bostaden å nedre botten inredas till klassrum, och å övre botten skulle inredas två klassrum. I en vinkelbyggnad skulle inrymmas slöjd- och gymnastiksal. Byggnadstillstånd beviljades, och bidragsunderlaget fastställdes till 46 800 kronor. Avelsbols skola i Stavnäs skoldistrikt innehöll å nedre botten två klassrum. Å vinden fanns ett rum men var i övrigt oinredd. Enligt förslaget, som av Kungl. Maj:t godkändes, skulle å vinden inredas slöjd- och gymnastiksal. Taket skulle därvid höjas. Byggnadstillstånd beviljades, och bidragsunderlaget fastställdes till 17 653 kronor.

Ur ekonomisk synpunkt är det givetvis fördelaktigt för såväl staten som distriktet, att statsbidrag kan utgå för ombyggnad av äldre skolhus i de fall då nya lärosalar erhållas. Men om statsbidrag enligt § 3 kan erhållas av Töcksmark för förändring av tjänstebostad till klassrum och av Stavnäs för inredning av vindstrymme, borde detta också kunna utgå till Mangskog enligt § 11. Om så icke skulle bli fallet, torde det kunna sägas, att orättvisor distriktet emellan uppstå, och vi vilja hålla före, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag om övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet avsett, att åt distriktet största möjliga rättvisa skall skapas.

Med anledning av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att byggnadsbidrag å 150 kronor må utgå även för klassrum och gymnastikrum, som

tillkommit genom t. ex. förändring av tjänstebostad eller inredning av vindsvåning till undervisningslokal och att § 11 mom. 3 i kungl. kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) i följd därav förtydligas på så sätt, att det klart framgår, att rätten till byggnadsbidrag skall vara beroende av lokalens och icke byggnadens ålder.

Stockholm den 14 januari 1939.

Harald Hallén.

Gust. Pettersson
i Hällbacken.

Emil Andersson.

Nils Persson.

Osc. Werner.

Aug. Spångberg.

Arthur Casenberg.

David Larsson.

H. E. Nordström
i Torsby.

Carl Björling.

Hildur Humla.
